

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1995
FORFATTER:	Schythi Sørensen
TITEL:	Hverdagsliv under besættelsen.
KORT RESUME:	Om tøj, madlavning, boligforhold og transportformer.

Hverdagsliv under Besættelsen

af Schythy Sørensen

Når jeg skal fortælle om hverdagen under besættelsen, må jeg allerførst gøre opmærksom på, at levevilkårene og behovene dengang var helt, helt anderledes for en almindelig dansk familie, end de er i dag. Vilkårene vi levede under, var altså ikke en følge af besættelsen, men vores enkle hverdag blev gjort mere og mere besværlig for os, efterhånden som besættelsesårene gik.

Mørklægning og rationeringskort

Den 9. april 1940 var den dag, hvor lyset gik ud i Danmark. Der blev befalet mørkelægning overalt. Alle fik travlt med at købe sort papir i forretningerne, men det slap jo hurtigt op, så de første dage brugte vi aviser eller hængte tæpper for vinduerne. Eller vi gik bare i seng, når det blev mørkt.

Jeg var i lære på sidste år som frisør og gik hver aften på Teknisk Skole fra kl. 18 til kl. 21. Jeg mindes endnu den første aften, hvor vi fra skolen i Vesterbrogade kom ud i den totalt mørke-lagte by. Alt gadelys og butiksllys var slukket, så vi famlede os gennem den bælgmørke by med hvidt armbind på frakkeærmet. Armbindet skulle gøre det lettere at få øje på hinanden, men alligevel ramlede vi ind i mange andre mennesker. Underligt nok var vi slet ikke bange, for vold kendte vi ikke noget til dengang.

Alt, hvad der kunne være farligt for den gående trafik, fik hvidmalede striber - kantsten, det

nederste trappetrin og lygtepælene, men det, der gjorde det nemmere, var nok, at man kendte sin egen by godt.

Den almindelige mening i sommeren 1940 var, at tyskerne nok snart ville forlade vores land igen, så ovenpå forskrækkelsen fortsatte hverdagen som førhen, men hurtigt med den forandring, at vi fik rationeringskort på de fleste fødevarer. De varer, der ikke var rationeret, fik de handlende kun meget små tildelinger af, og de handlende bestemte selv, hvordan de ville fordele dem. Vi lærte hurtigt at stå i kø for at få del i sådanne varer.

Boligforhold

I 1937 kom jeg i lære i Kolding som frisør og blev udlært i oktober 1941. I denne periode traf jeg min mand, Poul Sørensen, Kolding, der blev udlært som maler i 1939, og i februar 1942 blev vi gift. Min mand havde igennem lang tid forsøgt at få en lejlighed til os, men uden held, idet boligsituationen var håbløs.

Fra 9. april 1940 var alt boligbyggeri ophørt, derfor var det næsten umuligt at få en lejlighed eller bare et værelse.

De fleste nygifte startede med at flytte ind hos forældrene. Min mands forældre havde en lille lejlighed, der bestod af en stue, et soveværelse og et køkken. Intet badeværelse og wc i gården. Der

var ikke meget plads, for hvert rum var ikke meget større end et stort børneværelse er i dag, men der var også plads til os. Tre sov i soveværelset og tre sov i stuen, så der var en reden op og rydden væk med sengetøj hver dag. Det krævede en masse tolerance og hensyntagen af os alle, men det gik forbavsende godt, og selskab manglede vi jo aldrig. Vi havde det faktisk rigtig hyggeligt.

Efter to måneder lykkedes det for os at leje et meget stort værelse. Der var ikke køkken, men i vaskehuset var der opsat et køkkenbord med et gasapparat. Men vi var lykkelige, for nu var vi os selv.

Senere fik vi en lille pige og omsider også en to-værelses lejlighed i Rosengade 15. Den var på 36 m² og bestod af en stue med kakkellov, et soveværelse uden opvarmning, et køkken med kun koldt vand i hanerne og til madlavning et gasbord med to gasapparater. Lokum i gården og fælles vaskehus i kælderen til afbenyttelse i 3 dage hver 3. uge samt et lille kælderrum til opbevaring af forskellige ting, vi ikke havde plads til andre steder. Vi følte, at vi havde vundet i lotteriet, da vi fik lejligheden. Den kostede 40 kr. om måneden, og det var ret billigt, for min mands ugeløn var 68 kr. eller 300 kr. om måneden. Telefon havde vi ikke, det havde almindelige familier ikke dengang. Skulle man ringe, det var normalt kun, hvis man skulle have lægehjælp, så lånte man telefonen hos købmanden eller bageren.

Madlavning

Det var virkelig svært for en nygift at stå med en fin kokebog med masser af gode opskrifter og så

Schythi og Poul Sørensen med datteren Birthe, 1943

opdage, at opskrifterne slet ikke passede til de varer, der kunne købes. I starten var det nogle underlige retter, vi fik, og jeg gav dem aldrig navn, før efter vi havde spist dem. Men min svigermor var god til at lære mig, hvad jeg skulle bruge, så efterhånden fik jeg lidt begreb om madlavning i krisetider.

Det er meget almindeligt i dag at bruge 200 g kød til en bøf. Dengang havde vi 200 g kød, der skulle strække til en hel uge, så bøfferne blev til rødbedebøf, kartoffelbøf og selleribøf med ristede porrer, da vi ikke kunne få løg, og det stod der altså ikke noget om i min kokebog. En grøddag om ugen var almindelig og biksemad, hvortil man brugte hele ugens madrester tilsat kartofler og så en god klat syltetøj til – det smagte mægtig godt. Kaffen var ristet korn, krydderierne var træpulver tilsat 1% smagstilsætning, hvedemel og margarine fandtes slet ikke, heller ikke piskefløde eller sydfrugter

Gassen var rationeret. Brugte man over rationen, betalte man dobbelt pris og brugte man mere end 50% over rationen, blev der lukket for

gassen. Mange madretter blev kogt færdig i en hækasse, eller man kom aviser om gryden og anbragte den i sengen under dynen.

Tøj

Tøjbeholdningen for en kvinde bestod for det meste af 2-3 dagligkjoler, en søndagskjole og en fin kjole. De, der havde fået en ny frakke lige før krigen, fik ingen ny i de fem år, krigen varede, eller også blev den vendt, så vrangsidens blev til retside. Mændene havde to sæt arbejdstøj og to jakkesæt. Blev jakkesættet for slidt, blev det også vendt. Vi unge fik lært at passe på vores tøj. Alt blev lappet, stoppet og repareret i en uendelighed. Gamle strikkede trøjer blev trevlet op omkring et grydelåg og bagefter dampet over en kedel kogende vand, så det blev glat og kunne igen strikkes til noget brugbart.

Baby- og børnetøj var det sværeste at få. Vi fik et rationeringskort til spædbørnsudstyr, som man kunne købe i bestemte forretninger. Alt var fremstillet af cellulose, et meget slasket stof. Babytøj gik i arv under hele krigen, og man byttede ofte. Da jeg ventede vores andet barn, købte jeg af en gammel dame et hjemmehækket sengetæppe af rent bomuld for 80 kr. Det tog mig tre uger at trevle det op og dampe det. Af garnet strikkede jeg meget lækkert babytøj, og efter krigen købte en dame hele babyudstyret af mig for 800 kr.

Blomstrede gardiner blev til fine kjoler, slips blev vendt og brugt som pynt eller man syede morgensko af dem, men så var det også for at give dem i julegave. Gamle skjorter fik ny flip og opslag, og kunne de ikke bruges som skjorter længere, blev de til forklæder, som man broderede korssting på. Jeg havde ikke råd til en syma-

skine, så der gik meget tid med at holde tøjet i orden.

Luftalarmer og udgangsforbud

Som en del af dagligdagen måtte vi jo indrette os efter de befalinger, der kom fra regeringen og de sidste to år fra tyskerne.

Der var beskyttelsesrum i hvert eneste hus, altid i kælderen. Blev der luftalarm, løb husvagten (en af beboerne i vores opgang) rundt og bankede på dørene og så var det om at komme ned i kælderen i en fart. Vi slæbte på børn, tæpper, bøger, kaffe og noget spiseligt, for en luftalarm kunne godt vare mellem to og seks timer. Jeg var forfærdelig bange for at blive spærret inde, så da vi havde været i kælderen fem gange, blev vi oppe i lejligheden og lagde os med dynen under sengene. Men husvagten var gal, for han havde ansvaret for, at alle gik i kælderen.

Efter folkeopstanden i august 1943 blev der udgangsforbud fra kl. 8 om aftenen til kl. 6 om

Gården til Rosengade 15. Birthe Sørensen flankeret af Hanne og Ole Søltoft

morgenen. Men vi fandt hurtigt ud af, at skulle vi besøge vores venner, der boede i samme gade som os, så tog vi turen over de små plankeværker. Det opdagede tyskerne ikke, for det var jo i baggårdene, det foregik. Skulle vi til fest hos venner, der boede længere væk, måtte vi overnatte.

Selvstændig frisør

Min mand var som omtalt maler, men om vinteren gik han som de fleste andre håndværkere på understøttelse til 33 kr. om ugen, det var under halvdelen af en normalt arbejds løn (70 kr. om ugen i 1943), så der skulle spares op til vinteren.

Det første år af vores ægteskab havde jeg forskellige småjobs som frisør, men et fast heldagsjob var umuligt at opdrive. Ved en tilfældighed fik vi øje på nogle tomme lokaler i Munkensdam 5, og da der ikke var nogen frisør i området - de fleste saloner lå i bymidten - blev vi enige om, at her kunne jeg starte min egen salon. Det var i september 1943. Vi fik en ung pige til at passe vores lille pige og huset for 65 kr. om måneden. Frisørsalonen havde åbent mandag-torsdag 8-18, fredag 8-20 og lørdag 8-14. Prisen for en permanent var dengang 12 kr., klipning, vask og ondulering kostede 6,50 kr., men der kom mange kunder, så jeg købte mig hjælp i form af en elev.

En fredag eftermiddag i foråret 1943, hvor salonen var fuld af kunder - tidsbestilling brugtes ikke meget, da kun få havde telefon -var der pludselig ingen vand og ingen strøm. Flere kunder sad med vådt hår, så jeg ringede til kommunen, der oplyste, at tyskerne foretog udgravninger i Seest og derfor havde afbrudt for strøm og vand - ingen vidste, hvornår det kom igen. Min elev, der var i lære på sidste år og kunne nogle få

Frisørsalonen, Munkensdam 5

tyske gløser tilbød at køre til Seest og klage vor nød til tyskerne. Det lykkedes hende at gøre arbejdslederen forståeligt, at kunderne ikke kunne sidde med vådt hår, og han lovede hende så, at han efter ca. 30 min. ville åbne for forsyningen i 3 timer. Det skete også, men nogle af kunderne glemte alt om hår og skyndte sig i stedet hjem for at lave aftensmad og kaffe. Bagefter tænkte jeg på, hvor vanvittigt det var at sende en elev af sted for at tale med den tyske værnemagt. De kunne

have opfattet det som en provokation, men det gik heldigvis godt.

En dag i slutningen af 1944 stak en af mine gamle kunder mig det illegale blad BUDSTIKKEN. Jeg fik det hurtigt ned i en skuffe, og i middagspausen, hvor der aldrig plejede at komme kunder, tog jeg det op igen. Jeg var fordybet i læsningen, da der pludselig stod en tysker i døren. Han ville vide, om salonen også var for herrer. Da jeg svarede, at den kun var for damer, gik han igen. Jeg havde været heldig endnu engang.

Transportmidler

Man rejste ikke gerne uden for byen i den sidste del af krigen. Ingen almindelige mennesker havde bil, og togene gik som vinden blæste. Tyskerne havde forret på al togtrafik, og skulle et tropetog køre igennem, blev alle andre tog kørt ind på et sidespor og kunne holde der i timevis, indtil der igen var fri bane. I den sidste tid kunne bare angsten for togsabotage fratage en lysten til at forlade byen.

Cyklen var det eneste sikre befordringsmiddel, såfremt man kunne have den i fred. Der var personer, der var eksperter i at »skrælle« (afmontere) et par cykeldæk i løbet af ingen tid, så det handlede om at have kæder og hængelåse, der kunne forhindre dette. Håndværkerne kunne transportere uendelige mængder af værktøj og materialer på deres cykler og alle udflugter foregik på cykel.

Under hele besættelsen indrettede vi dagligdagen i takt med de forbud, der blev flere og flere, som årene gik. Sammenholdet voksede i samme

takt, og udadtil var vores gamle konge et fast holddepunkt. Vi lærte at tage en dag ad gangen, og i slutningen af besættelsen, da terror hørte til dagens orden, var vi glade for hver dag, der gik godt. Derfor var den 5. maj også helt eventyrlig, den dag, da vi igen fik friheden til at tænke og tale frit.

Nu kunne vi igen trygt benytte de offentlige transportmidler, og efter en tid kom togene til at køre til tiden igen. Tilbage var minefaren i de indre farvande og ved Vestkysten. Det varede flere år, inden den var elimineret. Langsomt, meget langsomt vendte vi tilbage til normale forhold. Den ene rationering efter den anden forsvandt, men bl.a. benzinrationeringen ophørte først efter 1950.

Poul Sørensen og sønnen Kurt foran Rosengade 15

